

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ОСНОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

QUALITY OF LIFE OF THE POPULATION, AS A BASIS FOR THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

Яровенко Т.С.

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки та управління національним господарством,
Дніпровський національний університет імені Олеса Гончара

Мазур Ю.М.

магістр спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
Дніпровський національний університет імені Олеса Гончара

Yarovenko Tetiana

Doctor of Economic Sciences, Associated Professor,
Professor of the Department of Economics and Management of National Economy,
Oles Honchar Dnipro National University

Mazur Yuliia

Master of program «International Economic Relations»,
Oles Honchar Dnipro National University

Дослідження присвячено теоретико-методологічним аспектам оцінювання рівня якості життя населення як основи соціально-економічного розвитку країни в умовах глобалізації. Доведено, що процеси, які спрямовані на досягнення соціально-економічної стабільності країни, безпосередньо залежать від вирішення проблеми забезпечення гідної якості життя. Встановлено, що складність розрахунку рівня якості життя також пов'язана з тим, що матеріальні й духовні потреби розвиваються під впливом зміни політико-економічної ситуації в країні, природно-кліматичних та інших умов. Запропоновано визначати «якість життя» населення як комплексну характеристику умов життєдіяльності, що орієнтована на оцінку ступеня задоволення матеріальних і духовних потреб на основі здобутого досвіду. Досліджено еволюцію теоретико-методологічних підходів до оцінювання рівня якості життя населення країни (міжнародний аспект). Доведено, що особливу увагу під час оцінювання рівня якості життя населення необхідно приділити показникам, що характеризують бідність.

Ключові слова: якість життя, соціально-економічний розвиток, показник.

Исследование посвящено теоретико-методологическим аспектам оценивания уровня качества жизни населения как основы социально-экономического развития страны в условиях глобализации. Доказано, что процессы, которые направлены на достижение социально-экономической стабильности страны, непосредственно зависят от решения проблемы обеспечения достойного качества жизни. Установлено, что сложность расчета уровня качества жизни также связана с тем, что материальные и духовные потребности развиваются под воздействием изменения политико-экономической ситуации в стране, природно-климатических и других условий. Предложено трактовать «качество жизни» населения как комплексную характеристику условий жизнедеятельности, ориентированную на оценку степени удовлетворения материальных и духовных потребностей на основе добытого опыта. Исследована эволюция теоретико-методологических подходов к оцениванию уровня качества жизни населения страны (международный аспект). Доказано, что особое внимание во время оценивания уровня качества жизни населения необходимо уделить показателям, которые характеризуют «бедность».

Ключевые слова: качество жизни, социально-экономическое развитие, показатель.

The purpose of research is theoretical and methodological bases of assessment of quality of life of the population, as a basis for the socio-economic development of the country in the context of globalization. The research showed that the economic development of the country does not guarantee a high standard of quality of life, but ensuring a decent quality of life for the population is the basis of socio-economic development of any country in the

world. It has been proven that economic growth in the country (previously associated with the growth of industrial production) does not guarantee an increasing of the the standard of living of the population and the welfare of society. Therefore, the processes aimed at achieving economic stability and growth of the country depend directly on solving the problem of ensuring a decent quality of life, especially in the context of globalization. It was determined that despite the fact that scientists pay considerable attention to the learning of the quality of life of the population, the theoretical and methodological problem of its determination is insufficiently studied because of the lack of a unified approach to researching and taking into account the determining factors. There may be difficulties with calculating standard of living and quality of life, which are also related to the fact that material and spiritual needs of the people develop under the influence of changing political and economic situation in the country, of natural, climatic and other conditions. It is proposed to define the concept of "quality of life" as a complex characteristic of living conditions, which are oriented to the assessment of the degree of satisfaction of material and cultural needs. It has been proven that special attention should be paid to the indicators that characterize «poverty» when assessing the quality of life of the population. Research explored the methodological approaches to assessing the level of quality of life, a comprehensive assessment of poverty in Ukraine, an assesment of the demographic situation in the region, and the dynamics of the health of the population.

Key words: quality of life, socio-economic development, indicator.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Доведено, що економічний розвиток країни не дає гарантії високого рівня якості життя, але забезпечення гідної якості життя населення є основою соціально-економічного розвитку будь-якої країни світу. Отже, процеси, які спрямовані на досягнення соціально-економічної стабільності країни, безпосередньо залежать від вирішення проблеми забезпечення гідної якості життя, особливо в умовах глобалізації. Нині постає закономірна проблема необхідності обґрунтованого системного вимірювання рівня якості життя населення, що може бути використано для обґрунтування заходів соціально-економічної політики, оцінки ефективності та доцільності відповідних проєктів та програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Концепцію якості життя у своїх працях розвивали такі зарубіжні вчені, як Д. Сінк, Дж. Ллойд Саттл, Б. Шнайдер, Дж. Хекман, Е. Лоулер та інші. Дослідженням широкого кола питань, пов'язаних із підвищенням якості життя, займалися такі відомі вчені, як: Ф. Герцберг, Д. Мак-Грегор, А. Маслоу, Е. Мейо, Т. Мор, У. Петті, Л. Портер, Д. Рікардо, А. Сміт, Ф. Тейлор, Дж. Р. Хекман та ін. Серед вітчизняних учених, які приділяють увагу вирішенню проблеми поліпшення рівня якості життя населення в Україні та світі, слід відзначити науковий внесок таких учених, як: О. Амоша, Д. Богиня, В. Геєць, С. Сіденко, В. Антонюк, О. Богуцький, Н. Вороніна, І. Кузнецова, І. Гуменюк, І. Бондар, В. Данюк, І. Кравченко, О. Грішнова, В. Гриньова, М. Долішній, М. Кизим, А. Колот, Н. Лук'янченко, О. Новікова, Е. Лібанова та ін. Більшість дослідників вважає, що саме від активності соціально-економічної політики залежить рівень якості життя населення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Від вирішення проблеми неза-

довільної якості життя залежать спрямованість та темпи подальших перетворень задля забезпечення соціально-економічної стабільності в суспільстві. Незважаючи на значну увагу науковців до якості життя населення, теоретико-методологічна проблема її визначення є актуальною та недостатньо вивченою через відсутність єдиного підходу та урахування визначальних чинників. При цьому складність розрахунку рівня якості життя також пов'язана з тим, що матеріальні й духовні потреби розвиваються під впливом зміни політико-економічної ситуації в країні, природно-кліматичних та інших умов.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження теоретико-методологічних аспектів оцінювання рівня якості життя населення як основи соціально-економічного розвитку країни в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В економічній літературі існують різні точки зору щодо визначення поняття «якість життя населення». Якість життя у широкому розумінні є задоволеністю особи своїм життям із погляду потреб та інтересів. Це комплексне поняття, що охоплює різні соціально-економічні та фізичні аспекти, зокрема: доходи (оплачувана робота, економічна ситуація в країні), умови праці і відпочинку, житлові умови, доступ до послуг, дозвілля, освіти, доступ до засобів підтримки та збереження здоров'я, участь у демократичних процесах, соціальну забезпеченість і гарантії, фінансову автономію (однак без відчуження від суспільства), охорону правопорядку й дотримання прав особистості, природно-кліматичні умови, ефективність сфери медичного обслуговування, збереження навколишнього середовища, стабільність середовища існування і житла, гармонійний розвиток особистості, особисту безпеку, наявність вільного часу та можливості його доцільно використовувати, а також відчуття спокою, комфортності й стабільності.

Всесвітня організація охорони здоров'я трактує якість життя як сприйняття індивідом себе

в умовах свого існування в контексті культури та системи цінностей, в яких він живе, у зв'язку з його цілями, очікуваннями та турботами [1]. Тобто вона охоплює фізичне здоров'я індивіда, його психологічний стан, рівень незалежності, соціальні зв'язки, особисті погляди, відносини з його оточенням.

Отже, якість життя – це рівень споживання товарів і послуг, а також соціальні результати економічного і політичного розвитку, а саме: середня тривалість життя, рівень захворюваності, умови й охорона праці, соціальна захищеність населення, соціальне середовище, забезпечення прав людини тощо. Вивчення якості життя включає у себе також визначення витрат часу, способу життя, соціальної напруженості, безпеки та дотримання прав людини. Вона характеризує рівень та ступінь добробуту, соціального та духовного розвитку людини через її діяльність в організації. Економічне зростання в країні (що раніше асоціювалося зі зростанням обсягів промислового виробництва) не гарантує підвищення життєвого рівня населення та добробуту суспільства.

Таким чином, доцільним уявляється уточнення поняття «якість життя» населення, яке повинне трактуватися як комплексна характеристика соціально-економічних, екологічних та інших умов життєдіяльності, що здатні задовольняти матеріальні й духовні потреби населення на основі здобутого досвіду. Своєю чергою, здобутий досвід зумовлює якість життя населення та являє собою вплив комплексу економічних, політичних, релігійних, соціальних, демографічних, екологічних, географічних, моральних та інших чинників.

При цьому оцінити можна не саму якість життя, а її рівень. Отже, рівень якості життя населення – кількісна характеристика ступеня задоволення матеріальних і духовних потреб населення порівняно з нормативними, оптимальними або перспективними рівнями.

Дослідження якості життя розвиваються у напрямі визначення соціально-економічних індикаторів та побудови відповідного інтегрального показника. Окрім того, відбувся перехід від розгляду якості життя як лише характеристик здоров'я до його системного розгляду. Отже, якість життя населення як основа соціально-економічного розвитку країни розглядається на приватному рівні – певної фізичної особи, на мікрорівні – окремого суб'єкта господарювання, на мезорівні – у межах окремої галузі, територіального регіону (у т. ч. району, міста), на макрорівні – держави, на мега-рівні – на рівні суспільства у цілому.

Існує певна система показників, які є індикаторами соціально-економічного розвитку країни та дають змогу охарактеризувати якість життя.

У цілому рівень якості життя має два основні підходи до вимірювання: суб'єктивний та об'єктивний (зокрема, інтегральний). В основі суб'єктивного підходу – розгляд ціннісних уста-

новок (самопочуття, задоволеність життям, щастя), який застосовується для оцінювання рівня якості життя на приватному рівні на основі експертного оцінювання та результатів опитування респондентів. Об'єктивний підхід оцінює рівень якості навколишнього середовища, що використовується для задоволення потреб, та вимірює рівень якості життя населення за допомогою інтегральних показників на основі об'єктивних статистичних даних.

Відповідно до методики ООН (1960 р.), рівень якості життя населення у міжнародному масштабі вимірюється індексом заробітної плати, а пізніше – індексами прожиткового мінімуму і вартості життя. Удосконалений варіант даної методики (1978 р.) ураховує 12 груп показників: демографічні характеристики населення (народжуваність, смертність, захворюваність, тривалість життя тощо); санітарно-гігієнічні умови життя; споживання продуктів харчування; житлові умови; товари та споживчі блага, призначені для тривалого користування; освіту й культуру; зайнятість і умови праці; доходи та витрати населення; вартість життя і споживчі ціни; транспортні засоби; організацію дозвілля, спорт; соціальне забезпечення та свободи людини [4].

Нині для вимірювання рівня якості життя використовуються:

- індекс людського розвитку [5], який включає індикатори: ВНД на душу населення в доларах постійної купівельної спроможності рівня 2011 р. (конвертованих за коефіцієнтами переходу на паритет купівельної спроможності); середню тривалість життя; середню кількість років, витрачених на освіту дорослим населенням (тобто середню кількість років навчання протягом життя у людей віком від 25 років); очікувані роки навчання для дітей-першокласників (тобто загальну кількість років навчання, на які дитина, що досягає шкільного віку, може розраховувати, якщо панівні моделі вікових показників зарахування до школи залишаються незмінними протягом життя дитини);

- індекс соціального розвитку [6], що базується на оцінці трьох основних напрямів: задоволення базових потреб, основи добробуту та можливості, використовуючи для цього 52 окремих показники. Кожен із них оцінюється як в абсолютних значеннях, так і у відносних шляхом порівняння рівня розвитку країн з однаковим рівнем ВВП;

- індекс розвитку людського потенціалу [7], який урахує: тривалість життя (індекс очікуваної тривалості життя населення при народженні); рівень грамотності населення (індекс доступного рівня освіти населення – середня кількість років навчання та його очікувана тривалість); рівень життя (індекс скоректованого реального ВНД на душу населення за паритетом купівельної спроможності в доларах США);

- індекс неблагополуччя [8, с. 56–63], що будується на основі 10-ти показників добробуту

людей залежно від їхнього матеріального становища, демографічної ситуації, стану здоров'я і суспільного ладу: доходи, інфляція, попит на нові робочі місця, ступінь перенаселеного міст, дитяча смертність, харчування, наявність чистої питної води, використання енергії, писемність дорослого населення, ступінь свободи особи;

– індекс інтелектуального потенціалу суспільства [8, с. 5], що відображує рівень освіти населення і стан науки в країні, зокрема враховуються: рівень освіти дорослого населення, питома вага студентів у загальній чисельності населення, частка витрат на освіту у ВВП, питома вага зайнятих у науці і науковому обслуговуванні в загальній чисельності зайнятих, питома вага витрат на науку у ВВП;

– коефіцієнт життєздатності населення [8], який урахує можливості збереження генофонду, інтелектуального розвитку населення в умовах проведення конкретної соціально-економічної політики в країні на момент обстеження. Він визначає також кризове становище, падіння рівня й якості життя населення до межі вимирання;

– індекс фізичної якості життя [9], що ґрунтується на показниках очікуваної тривалості життя після досягнення дитиною одного року, рівня дитячої смертності і поширення грамотності (відсоток грамотних у загальній чисельності населення);

– індекс вартості життя [10], що характеризує зміни рівня життя населення під впливом інфляційних тенденцій, який розраховують за набором товарів та послуг для різних соціально-демографічних груп населення та за мінімальним їх набором.

Тобто для оцінювання рівня якості життя населення в окрему групу у складі її показників доцільно об'єднати показники, що характеризують «бідність», зокрема: абсолютна бідність (частина домогосподарств, які не можуть забезпечити себе необхідною сумою благ, абсолютно необхідних для збереження здоров'я і ведення помірно активного трудового життя); відносна бідність (дохід домогосподарств, що не перевищує 40–60% доходу, що склався в країні); межа малозабезпеченості (прожитковий мінімум); абсолютна межа бідності – фіксований законодавством мінімальний набір споживчих товарів і послуг); відносна межа бідності – фіксована законодавством частка витрат у середньому на душу населення, що надає право на одержання цільової соціальної допомоги); межа виживання; споживчий бюджет (мінімальний, раціональний (оптимальний), фактичний); мінімальний споживчий кошук; фактичний продуктивний кошук (кількість продуктів усіх груп за даними фактичного споживання бідного населення); соціальний мінімум, або бюджет мінімального добробуту; фізіологічний мінімум тощо.

Серед комплексних показників цього соціально-економічного явища слід відзначити:

– «індекс людської бідності» [11], що враховує: тривалість життя (цей фактор оцінюється часткою населення, передбачувана тривалість життя якого становить менше 40 років); доступ до знань (оцінюється показником частки неписьменних у загальній чисельності дорослого населення); матеріальні умови існування (оцінюються за допомогою частки населення, яке не має доступу до медичного обслуговування; частки населення, що не має доступу до питної води; частки дітей віком до п'яти років, що страждають від недоїдання);

– «індекси убогості населення» [12], які враховують: частку осіб, що не дожили до 40 років (або 60 років); частку неписьменних у загальній чисельності населення (або у загальній чисельності дорослого населення); показник матеріальної забезпеченості як середнє арифметичне: частки населення, що не має доступу до питної води; частки населення, яке не має доступу до медичного обслуговування; частка дітей у віці до п'яти років зі зниженою масою тіла; частку бідних по доходах (межа бідності встановлюється на рівні 50% медіанного розташованого особистого доходу); рівень застійного безробіття (з тривалістю 12 місяців і більше).

Відповідно до «Методики комплексної оцінки бідності» [13], в Україні для оцінки цього явища застосовують розрахунок трьох груп показників:

1) основні монетарні критерії бідності: сукупні еквівалентні витрати особи нижче 75% медіанного рівня середньодушових еквівалентних сукупних витрат (далі – відносний критерій за витратами); сукупні еквівалентні витрати особи нижче фактичного (розрахункового) прожиткового мінімуму в середньому на одну особу; загальні еквівалентні доходи особи нижче фактичного (розрахункового) прожиткового мінімуму в середньому на одну особу; загальні еквівалентні доходи особи нижче законодавчо встановленого прожиткового мінімуму в розрахунку на місяць у середньому на одну особу. Крім того, для основних монетарних критеріїв бідності розраховуються такі показники: сукупний дефіцит доходу бідного населення; середній дефіцит доходу бідного населення; глибина бідності;

2) інші монетарні критерії бідності: еквівалентні витрати особи нижче межі бідності, визначеної Організацією Об'єднаних Націй для країн Центральної та Східної Європи як гривневий еквівалент 5,05 дол. США відповідно до паритету купівельної спроможності, розрахований Світовим банком (межа, визначена на рівні 5,05 дол. США, коригується Світовим банком раз на 10 років відповідно до інфляції долара США); середньодушові еквівалентні доходи особи нижче 60% медіанного рівня середньодушових еквівалентних доходів за шкалою еквівалентності Європейського Союзу;

3) немонетарний критерій бідності: наявність у домогосподарства через нестачу коштів

чотирьох із дев'яти ознак депривації (наявність заборгованості з виплати іпотечного кредиту або орендних платежів, рахунків за комунальні платежі, платежів за придбання товарів та послуг на виплату або інших платежів за кредитами; нездатність сплатити: тижневу щорічну відпустку далеко від дому, за підтримання належної температури в житлі, за споживання страв із м'ясом, курятиною, рибою (або їх вегетаріанським еквівалентом) через день, неочікувані фінансові витрати за рахунок власних ресурсів (у розмірі законодавчо встановленого прожиткового мінімуму в розрахунку на місяць у середньому на одну особу); нездатність дозволити собі мати телефон (у тому числі мобільний), кольоровий телевізор, пральну машину, автомобіль) [13].

Відповідно до «Методики оцінки рівня і якості життя» [14], її показниками є:

– макроекономічні (ВВП на душу населення, реальні наявні доходи на душу населення, фактичне кінцеве споживання домашніх господарств на душу населення, витрати з бюджету на соціально-культурні заходи на душу населення, середньомісячна номінальна заробітна плата населення, структура фонду оплати праці, розподіл чисельності тих, хто працює, за розміром заробітної плати);

– демографічні (основні геополітичні характеристики, цільність населення, очікувана тривалість життя населення, природний приріст населення, окремі показники народжуваності, коефіцієнт смертності немовлят, смертності дітей, материнська смертність);

– охорона здоров'я і безпека (захворюваність населення за класами хвороб, ВІЛ-інфіковані і хворі на СНІД, захворюваність активним туберкульозом, захворюваність населення розладами психіки і поведінки внаслідок уживання алкоголю, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря, умови роботи працівників, зайнятих в основних галузях економіки, чисельність потерпілих на виробництві);

– матеріальна забезпеченість населення (доходи домогосподарств, структура сукупних ресурсів домогосподарств, витрати громадських організацій на благодійну діяльність, показники соціальної напруженості, заборгованість між підприємствами України, заборгованість по виплатах, рівень безробіття, чисельність працівників, які знаходяться в умовах змушеної неповної зайнятості, кількість страйків та їх наслідки, розгляд судами справ про порушення трудового законодавства, коефіцієнт злочинності, кількість самогубств);

– освіта (чисельність осіб, що навчалися з навчальних закладах, загальноосвітні навчальні заклади, професійно-технічні навчальні заклади, прийом студентів до вузів I–V рівнів акредитації, основні показники діяльності докторантур і аспірантур, розподіл населення за рівнем освіти);

– зайнятість населення (економічна активність населення за місцем проживання, статтю і віковими групами, рівень зайнятості населення із вказівкою місця проживання і статі, вивільнення працівників);

– житлові умови населення (забезпеченість населення житлом, уведення в експлуатацію житлових будинків, кількість родин, що перебувають на квартирному обліку, надання житла окремим категоріям громадян);

– пенсійне забезпечення (види і розміри пенсій, чисельність пенсіонерів, середній розмір їхніх пенсій, співвідношення розмірів середньої пенсії і середньої заробітної плати працівників, зайнятих в економіці);

– рівень і структура особистого споживання (розподіл населення за рівнем середньодушових грошових витрат, структура сукупних грошових витрат домогосподарств, споживання продуктів харчування в домогосподарствах, розподіл домогосподарств за рівнем середньодушових сукупних витрат, енергетична цінність і зміст поживних речовин у спожитих в домогосподарствах продуктах харчування).

Окрім того, використовуються й методики оцінювання на рівні регіону: Методика оцінки рівня і якості життя населення регіонів України [15], Методика оцінки демографічної ситуації в регіоні [16], Методика оцінки динаміки стану здоров'я населення регіону [17].

Слід зазначити, що попри велику кількість методологічних та методичних підходів до оцінювання, офіційні дані статистики не повною мірою відображують рівень якості життя населення, зокрема не враховані безпритульні дорослі та діти, самотні люди похилого віку, сім'ї, що потерпають від алкогольної залежності її членів, тощо. Не приділяється належна увага оцінюванню достатності харчування (за його калорійністю й умістом білків), фонду домашнього майна (у порівняних цінах), житла (площі з урахуванням вигід), здоров'я й охорони здоров'я (за рівнем фактичних витрат на лікування), освіти і культури (за кількістю місць навчання і витратами на освіту та культуру), послуг населенню (у порівняних цінах) тощо. Окрім того, оцінювання стикається з проблемою нерелевантності даних та застосуванням середніх величин.

Відповідно до запропонованого визначення рівня якості життя населення, під час оцінювання його фактичне значення порівнюється з нормативними, оптимальними або перспективними значеннями, у результаті чого отримуються відповідні рівні якості життя населення: достаток – рівень задоволення потреб вище, що забезпечує всебічний розвиток людини; нормальний рівень – забезпечує раціональне задоволення потреб відповідно до науково обґрунтованих норм і дає можливість людині відновлювати свої фізичні та інтелектуальні сили; бідність – забезпечує працездатність як

РІВЕНЬ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

<p>Економіка:</p> <p>– ВНД на душу населення, рівень цін та інфляції, вартість життя, соціальна диференціація, мінімальна й середня заробітна плата, споживчий коштик, рівень тінізації економіки тощо.</p>	<p>Інфраструктура:</p> <p>– житлові умови й забезпеченість житлом, ринок житла та його доступність, вартість оренди, якість комунальних мереж, транспорту, зв'язку, торгівлі та побутового забезпечення, рівень урбанізації, володіння нерухомістю, щільність забудови, надання соціального житла, уведення в експлуатацію будинків тощо.</p>	<p>Освіта:</p> <p>– рівень освіти й грамотності, середня тривалість навчання, кількість місць у навч. закладах, чисельність учнів, забезпеченість педагогами, доступ до Інтернет тощо.</p>
<p>Екологія:</p> <p>– рівень забруднення, система управління відходами, рівень забезпеченості ресурсами, екологічні катастрофи, зміни кліматичних умов, використання відновлюваної енергії, параметри землекористування; захист дикої природи тощо.</p>	<p>Здоров'я:</p> <p>– рівень надання медичних послуг, доступність ліків, якість, достатність енергетична цінність харчування, фізична культура, тривалість життя, рівень народжуваності й смертності (зокрема, ВЛД, СНІД, причин), рівень захворюваності (зокрема, ВЛД, СНІД, туберкульозом, діабетом, ожирінням, психічними захворюваннями), санітарно-гігієнічні умови, чисельність інвалідів, кількість абортів, рівень імунізації, забезпеченості медичних закладів персоналом тощо.</p>	<p>Зайнятість:</p> <p>– доходи й витрати, умови праці, ринок праці, чисельність безробітних і зайнятих, травми на виробництві, чисельність мігрантів та корінного населення, заборгованість по виплатах, кількість страйків тощо.</p>
<p>Безпека:</p> <p>– безпека дорожнього руху та ДТП, наявність збройних конфліктів, правова захищеність, національна оборона, рівень злочинності, кількість рецидивних засуджених, кількість (повторних) злочинів, кількість судових справ, організованих злочинних угруповань тощо.</p>	<p>Політика та громадське життя:</p> <p>– рівень корупції, кількість політичних, релігійних та громадських організацій, якість законодавчої бази, громадська активність (зокрема, благодійна діяльність), політична стабільність (кризи), гендерна й національна рівність, дотримання прав людини та конституційних свобод, соціальні мережі й зв'язки, демократія і цензура тощо.</p>	<p>Культура та релігія:</p> <p>– туризм, кількість заходів, кількість об'єктів культури та їх відвідуваність, релігійна свобода, наявність міжнаціональних та релігійних конфліктів тощо.</p>
		<p>Соціальне забезпечення:</p> <p>– соціальні виплати й пенсійне забезпечення, чисельність їх усиновлення, самотніх осіб похилого віку, дітей-сиріт та тривалого користування, чисельність алко-, нарко- та тютюнозалежних та осіб ігровим розладом, кількість самогубств, підліткове батьківство тощо.</p>
		<p>Родина:</p> <p>– кількість шлюбів, розлучень, рівень насильства в родині, гендерний паритет, конфігурація сім'ї, дотримання прав секс-меншин тощо.</p>

Рис. 1. Методологічний підхід щодо комплексного оцінювання рівня якості життя населення
Джерело: авторська розробка

нижню межу відтворення життєвих сил; злиденність – забезпечує мінімально припустимий за біологічними критеріями набір благ і послуг, що дає змогу підтримувати лише життєздатність людини.

Узагальнюючи розглянуті вище підходи, встановлено, що під час оцінювання рівня якості життя доцільно брати до уваги такі підсистеми (рис. 1): економіку, екологію, безпеку, інфраструктуру, здоров'я, політику та громадське життя, освіту, зайнятість, культуру і релігію, соціальне забезпечення, родину.

Під час комплексного оцінювання рівня якості життя населення на основі інтегрального показника доцільно враховувати такі чинники: якість, достатність та доступність інформаційної бази; наукову обґрунтованість нормативного, оптимального та перспективного рівнів якості, що є основою порівняння; можливість оприлюднення результатів та їх відповідність сучасним підходам; дублювання та високої кореляції часткових показників; репрезентативність вибірки статистичних показників тощо.

Відповідно до класичного підходу, оцінювання рівня якості життя населення повинне включати такі етапи:

1. Визначення переліку часткових показників.
2. Вибір методології оцінювання (наприклад, таксономічного методу, методу розриву тощо).
3. Вибір нормативного, оптимального та перспективного рівнів якості для порівняння.
4. Розроблення методики оцінювання на основі вибраного методологічного підходу.
5. Формування статистичної бази.
6. Розрахунок комплексних та інтегрального показників.
7. Інтерпретація отриманих результатів.
8. Обґрунтування висновків, надання пропозицій і рекомендацій.

Нині Україна опинилася у складній соціально-економічній ситуації, яка обтяжена проведенням АТО на сході країни, анексією Криму та кризовими явищами, що призводить до зростання бідності й соціального відчуження серед населення, особливо серед уразливих груп (внутрішньо переміщених осіб, багатодітних сімей, осіб з інвалідністю, представників сільських громад, дітей-сиріт та ін.).

Вирішення проблеми підвищення рівня якості населення в Україні потребує розроблення науково обґрунтованої системної стратегії у довгостроковій перспективі, яка б урахувала специфіку та особливості економічного

розвитку в Україні на базувалася на здобутках світового досвіду у цій сфері. При цьому основним завданням держави є поетапне зменшення рівня бідності та соціального відчуження шляхом забезпечення доступу до продуктивної зайнятості, підвищення доходів від зайнятості та виплат у системі державного соціального страхування, вдосконалення регіональної політики, підтримки належного рівня та якості життя найуразливіших категорій громадян, зокрема серед внутрішньо переміщених осіб.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, з огляду на систему показників якості життя населення, слід відзначити, що вона відображає рівень та ступінь добробуту, умови життя, соціального та духовного розвитку людини через її діяльність у суспільстві та є основою соціально-економічного розвитку країн світу. Тобто політика будь-якої держави повинна бути націлена на підвищення якості життя її населення, що забезпечить подолання кризових явищ соціально-економічного розвитку країни та створить додаткові мотиваційні стимули підвищення ефективності трудової діяльності її населення. Використання системи показників оцінювання рівня якості життя у діяльності органів державної влади та незалежних аналітичних організацій усіх рівнів управління дає змогу: відобразити цю характеристику розвитку суспільства з різних точок зору; оцінити вплив прийнятих управлінських рішень та рівень якості життя населення регіону чи країни у цілому, з'ясувати внутрішні зв'язки між складниками цього поняття. Такий системний підхід є необхідним для обґрунтування стратегії соціально-економічного розвитку країни в довгостроковій перспективі. Розглянуті підходи до оцінювання рівня якості життя населення країни або регіону ґрунтуються на сукупності даних, що характеризують різні аспекти життя суспільства. Вибір того чи іншого методу оцінювання залежить від мети дослідження, достатності й достовірності даних і можливостей їх одержання, а також від кваліфікації особи, яка здійснює оцінку.

Перспективою подальших розвідок у даному напрямі є розроблення вдосконаленого методичного підходу до оцінювання рівня якості життя в Україні на основі єдиного понятійного апарату, сучасних світових підходів, науково-теоретичного обґрунтування, а також досягнення балансу між суб'єктивним й об'єктивним складниками категорії «якість життя».

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Quality of Life. Encyclopedia of Behavioral Medicine. World Health Organization. link.springer. URL: https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007%2F978-1-4419-1005-9_1196 (дата звернення: 08.12.2019).
2. Коломийчук В. Сучасні соціальні процеси в Україні: актуальність дослідження, особливості трансформації. *Регіональна економіка*. 2000. № 1. С. 87–90.
3. Матвеева И., Михайлова Н. Качество жизни – новая цивилизационная парадигма. *Стандарты и качество*. 2000. № 5. С. 56–61.

4. The Quality of Life Index. *The United Nations*. URL: <http://www.un.org/ua/ua> (дата звернення: 08.12.2019).
5. Human Development Index. Human Development Reports. United Nations Development Programme. URL: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> (дата звернення: 08.12.2019).
6. Social Progress Index. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/footerlinks/newsroom/deloitte-research/social-progress-index.html> (дата звернення: 08.12.2019).
7. Human Development Index. URL: http://studies.in.ua/paritetna_demokratia-shporu/2786-ndeks-rozvitku-lyudskogo-potencalu.html (дата звернення: 08.12.2019).
8. Пономаренко В.С., Кизим М.О., Узунов Ф.В. Рівень і якість життя населення України. Харків : ІНЖЕК, 2003. 224 с.
9. Тодаро М.П. Экономическое развитие / пер. с англ. Москва : ЮНИТИ, 1997. 672 с.
10. Завіновська Г.Т. Економіка праці : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2003. 300 с.
11. Зубченко Л.А. О показателях бедности. *Вопросы статистики*. 2000. № 3. С. 24–26.
12. Щодо запровадження індикаторів сталого розвитку : аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/schodo-zaprovadzhennya-indikatoriv-stalogo-rozvitku-analitichna> (дата звернення: 08.12.2019).
13. Про затвердження Методики комплексної оцінки бідності : Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Національної академії наук України від 18.05.2017 № 827/403/507/113/232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-17> (дата звернення: 08.12.2019).
14. Соціальні індикатори рівня життя населення : статистичний збірник. Київ : Державний комітет статистики України, 2002. 227 с.
15. Методика вимірювання людського розвитку регіонів України. Київ : Державний комітет статистики України, Рада з вивчення продуктивних сил НАН України, 2001. 32 с.
16. Бородавченко Н.А., Коростелева Н.Ю. Оценка демографической ситуации в регионе. Ворошиловград : ИЭП НАН Украины, 1989. 26 с.
17. Бородавченко Н.А., Кононова Н.М., Пашченко Т.В. Оценка динамики состояния здоровья населения. Луганск : ИЭП НАН Украины, 1991. 56 с.

REFERENCES:

1. Quality of Life. Encyclopedia of Behavioral Medicine. World Health Organization. link.springer. Available at: https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007%2F978-1-4419-1005-9_1196 (accessed 8 December 2019).
2. Kolomyichuk V. (2000) Suchasni socialjni procesy v Ukraini: aktualnistj doslidzhennja, osoblyvosti transformacii [Modern social processes in Ukraine: actuality of research, feature of transformation.]. *Regional economy*, no. 1, pp. 87–90.
3. Matveeva I. Mikhaylova N. Kachestvo zhizni – novaya tsivilizatsionnaya paradigma [Quality of life is a new civilization paradigm]. *Standards and quality*, 2000, no. 5, pp. 56–61.
4. The Quality of Life Index. The United Nations. Available at: <http://www.un.org/ua/ua> (accessed 8 December 2019).
5. Human Development Index. Human Development Reports. United Nations Development Programme. Available at: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> (accessed 8 December 2019).
6. Social Progress Index. Available at: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/footerlinks/newsroom/deloitte-research/social-progress-index.html> (accessed 8 December 2019).
7. Human Development Index. Available at: http://studies.in.ua/paritetna_demokratia-shporu/2786-ndeks-rozvitku-lyudskogo-potencalu.html (accessed 8 December 2019).
8. Ponomarenko V. S., Kyzym M. O., Uzunov F. V. (2003) *Rivenj i jakistj zhyttja naseleennja Ukrainy* [Level and quality of life of population of Ukraine]. Kharkiv: INZhEK. (in Ukrainian)
9. Todaro M. P. (1997) *Ekonomicheskoe razvitie* [Economic development]. Moscow: YuNITI. (in Russian)
10. Zavinovskaja Gh. T. (2003) *Ekonomika praci* [Economy of labour]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
11. Zubchenko L. A. (2000) O pokazatelyakh bednosti [About the indexes of poverty]. *Questions of statistics*, no. 3, pp. 24–26.
12. In relation to the input of indicators of steady development. Analytical message. National institute of strategic researches. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/schodo-zaprovadzhennya-indikatoriv-stalogo-rozvitku-analitichna> (accessed 8 December 2019).
13. About claim of Methodology of complex estimation of poverty : Order Ministry of social politics of Ukraine, Ministry of economic development and trade of Ukraine, Ministry of finance of Ukraine, Government service of statistics of Ukraine, National academy of sciences of Ukraine from 18.05.2017 no. 827/403/507/113/232. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-17> (accessed 8 December 2019).
14. Derzhavnyj komitet statystyky Ukrainy (2002) *Socialjni indykatory rivnja zhyttja naseleennja* [Social indicators of standard of living of population]. Kyiv: Derzhavnyj komitet statystyky Ukrainy.
15. Derzhavnyj komitet statystyky Ukrainy (2001) *Metodyka vymirjuvannja ljudskogho rozvytku rehioniv Ukrainy* [Methodology of measuring of human development of regions of Ukraine]. Kyiv: Derzhavnyj komitet statystyky Ukrainy.
16. Borodavchenko N. A., Korosteleva N. Yu. (1989) *Otsenka demograficheskoy situatsii v regione* [An estimation of demographic situation in a region]. Voroshilovgrad: IEP NAN Ukraine. (in Russian)
17. Borodavchenko N. A., Kononova N. M., Pashchenko T. V. (1991) *Otsenka dinimiki sostoyaniya zdorov'ya naseleniya* [Estimation of the dynamics state of health of population]. Lugansk: IEP NAN Ukrainy. (in Russian)